

DEVELOPING PUPILS' SKILLS TO COUNTERACT NEGATIVE SOCIAL PHENOMENA

ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ НАВИЧОК ПРОТИДІЇ НЕГАТИВНИМ СОЦІАЛЬНИМ ЯВИЩАМ

Inna Kovalchuk¹
Volodymyr Kobylianskyi²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-318-7-16>

Сучасне українське виховання не може оминати увагою зростання кількості школярів які культивують асоціальну поведінку, яка має прояви алкоголізму, наркоманії, порушення громадського порядку, демонстративної, по відношенню до дорослих, поведінки. Усе частішими стали випадки булінгу серед учнів закладів загальної середньої освіти. Як наслідок зріс рівень злочинності серед шкільної молоді. Загострилася ситуація також війною на території держави. Агресія стала нормою практично кожної родини, яка втратила когось з членів. Матері часто неспроможні самостійно повною мірою виховувати хлопчиків так як зайняті ведення господарства та доглядом за іншими членами родини. Тому відповідальність за виховання шкільної молоді повинна розподілятися між родиною, закладами загальної середньої освіти та позашкільними виховними закладами.

Дослідження особистості школярів, з поведінкою, що відхиляється від норми, схильних до протиправних дій та які навчаються в освітніх закладах Чернівецької області показало, що вони характеризуються різним ступенем деформації системи внутрішньої та поведінкової регуляції установок, ціннісно-нормативних уявлень, референтних орієнтацій, чимало з них перебувають у стані психологічної ізоляції, їм властиві низький рівень соціалізації, відставання в розвитку, для них характерними є різні спотворення емоційної сфери.

Виховна робота з учнями та співробітництво зі шкільним психологом, соціальним педагогом, батьками дозволили нам зробити висновок, що найбільш значимим фактором у розвитку відхилень поведінки дітей є генетичні дані дитини, фізіологічні проблеми у розвитку, несприятливі сімейні умови, які відіграють головну роль у процесі соціалізації в освітньому середовищі. Зокрема, негативно впливають на формування

¹ Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

² Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

особистості дитини: авторитарне лідерство старших на всіх етапах формування особистості (умови жорстких взаємин); гіпоопіка; відчуження старших (емоційне відторгнення дитини); гіперпротекція. Погано позначаються на формуванні поведінки дитини також незаслужені образи що терплять школярі від педагогів й окремих учнів класу, в якому навчаються.

Окремо це стосується дітей, що навчаються за інклюзивною програмою та мають патології у розвитку [3, с. 54]. Наявність цієї категорії дітей вимагає особливого ставлення з боку педагога, адже саме вони часто виступають об'єктом для знущань більш сильних однокласників а також можуть виступати у ролі агресора, компенсуючи силою свою неспроможність у окремих видах шкільної роботи. Егоцентрична позиція дитини з демонстрацією зневажливого ставлення до існуючих норм і прав іншої дитини призводить до «негативного лідерства», нав'язування фізично слабшим одноліткам системи їх «поневолення», виправдування своїх дій зовнішніми обставинами, низькою відповідальністю за свою поведінку. Тому доцільно виробити об'єктивну модель взаємин між учнями в класі та методично правильно організувати навчання цих дітей.

Протиправна асоціальна поведінка школярів може мати індивідуальний та соціальний характер. Разом з тим індивідуальні соціальні відхилення можуть перерости у соціальні за наявності одного виду відхилення у великій кількості осіб, що перебувають у межах одного простору, схожості причин за яких вони відбуваються, повторюваності травмуючого чинника, який викликає протиправні дії [1, с. 86].

Вивчення зарубіжної освітньої практики, що проводилося шляхом участі у конференціях, семінарах за участю іноземних колег, переконує, що така проблема характерна також і для багатьох країн Західної Європи та США. Дітей, у поведінці яких зустрічаються відхилення від норми відносять до «групи ризику». Характерною рисою програм роботи з такими дітьми й підлітками є її превентивний характер. Орієнтація на запобіжні заходи ґрунтується на розумінні того, що чим більше часу проходить до моменту надання допомоги дитині в кризовій ситуації, тим складніше усунути наслідки.

З метою протидії поширенню негативних шкідливих звичок серед молоді рекомендуємо проводити профілактику негативних явищ у шкільному середовищі. Вона ґрунтується на виявленні несприятливих соціально-економічних умов, що зумовили асоціальну поведінку, з'ясуванні чинників, які вплинули на відхилення у соціальному розвитку вихованців, у їхньому стані здоров'я, а також позначилися на життєдіяльності та проведенні вільного часу школярів. Соціальна

профілактика має включати роз'яснення актуальності соціально значущої поведінки для подальшої долі дитини, вивчення міжнародних та вітчизняних законів які регулюють соціальні відносини в різних колективах, захищають права дитини, озброєння школярів інформацією про наслідки протиправної поведінки, формування у них почуття відповідальності за власний вибір стратегії життя.

На особливу увагу при роботі зі школярами заслуговує шкільна соціально-психологічна служба. Діяльність фахівців служби орієнтована як на масову профілактичну роботу так і на індивідуальну та групову роботу з підлітками та юнаками з відхиленнями від норми у поведінці. Практикуються також соціально-медичний, психолого-педагогічний захист прав та інтересів школярів, забезпечення права на отримання пільг окремим категоріям дітей, виховання правової свідомості школярів та відповідального батьківства, представництво у відстоюванні прав дітей-сиріт, дітей з інвалідністю, дітей з групи ризику [2].

На окрему увагу заслуговує робота з дітьми з внутрішньопереміщених сімей. Основна увага має приділятися стабілізації емоційного стану дитини, а також формуванню нею соціальних зв'язків у новому середовищі. Соціальний педагог повинен сприяти у оформленні сім'єю статусу ВПО створити умови для повноцінного розвитку дитини в учнівському середовищі, реалізувати модель соціального патронажу.

У роботі зі старшокласниками важливим буде напрям підготовки їх до створення родини, народження і виховання дитини, профорієнтація з урахуванням інтересів та бажань учнів.

Провідними методами формування у школярів навичок протидії шкідливим звичкам є методи формування свідомості вихованців: бесіди з класним керівником, соціальним педагогом, психологом; розповіді нарколога, венеролога про шкоду вживання психоактивних речовин; приклад здорового способу життя, що пропагується на уроках фізичного виховання та під час занять у спортивних, екологічних, туристичних, танцювальних клубах і гуртах дитячої творчості. Для старшокласників цікавими будуть доручення, диспути та дискусії на теми актуальності збереження свого та чужого здоров'я. Актуальними учнів, а також для їхніх батьків є вправи, що навчають новим способам взаємодії; ігри, пропагують здоровий спосіб життя. Безперечно неможна оминати увагою метод перспективних ліній та метод «вибуху». Маючи сильний вплив на емоційний стан вихованців вони сприятимуть не лише профілактиці, але й виправленню поведінки окремих учнів. Актуальними є методи самовиховання та методи взаємовиховання. Практикуючи взаємовиховання учні збагачують духовний світ один одного, а завдяки самовихованню вони навчаються узгоджувати свої бажання, можливості

з прийнятими у суспільстві нормами, самореалізовуватися, мати власний погляд на речі, що є значущим для молоді, а також підпорядковувати поведінку волі. Останніми роками у практику роботи з школярами увійшли моніторинг та метод превентивних проєктів. Є уже результати за їх використання українськими педагогами.

Провідними засобами формування у школярів протидії протиправній поведінці є слово вчителя, книги, природа, оточуюче середовища у його різноманітних формах.

Партнерами закладів загальної середньої освіти у формуванні соціально значимої поведінки шкільної молоді є ювенальна поліція, медичні заклади, соціальні служби, представники місцевих громад, керівники дитячих гуртків, студій.

Ефективність формування у школярів навичок протидії негативним соціальним явищам зумовлена рядом принципів та визначається конкретними умовами. Зокрема, провідними принципами можемо назвати: доступності для дітей інформації, інтеграції зусиль фахівців різних напрямів та родини, що виховує дитину, компетентності фахівців, врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців, поєднання наукових знань з досвідом народного виховання дитини, що сформування у родині, етнізації.

Головними умовами формування у школярів протидії негативним соціальним явищам є рання діагностика поведінкових відхилень школярів; своєчасна розробка профілактичних програм, превентивна робота із залученням фахівців різних сфер життя людини, популяризація педагогічних знань серед населення через ЗМІ, створення зони шкільного безпечного життєвого простору вихованців; адаптація ефективних методик зарубіжного досвіду у вітчизняну виховну систему.

Вважаємо, що реалізація вказаних заходів у виховній системі школи сприятиме якісному покращенню ситуації, яка склалася в українських ЗЗСО.

Список використаних джерел:

1. Данильченко Т. В. Особливості соціальної поведінки осіб з різним типом суб'єктивного соціального благополуччя. *Наука і освіта*. 2016. № 5. С. 83–89.
2. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text> (дата звернення: 18.05.2023).
3. Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність, перспективи розвитку : колективна монографія у 2 частинах. Частина 1 / за ред. С. П. Миронової, Л. Б. Платаш. Чернівці : Технодрук, 2021. 352 с.